

מנחות פח

משה שווערד

1. רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק ב הלכה ט

בירוצי המדות של סלת חול שאין גב העשרון קודש, ובירוצי היין והשמן קודש לפי שהוא יורד על גב הכלי, וכלי הלח נמשחו מבפנים ומבחוץ, ולמה יתקדשו הבירוצין אע"פ שאין כוונת המודד אלא למה שבכלי בלבד כדי שלא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחול.

2. לחם משנה הלכות מעשה הקרבנות פרק ב

[ט] ובירוצי היין והשמן קדש וכו'. וא"ת בפ' שתי מדות איפליגו ר"מ ור"י דר"י חשיב מדת הלח מלמטה למעלה ור"מ חשיב מלמעלה למטה ואמר שם ר' יוחנן דלר' מאיר דחשיב להו הכי נראה לי דבירוצי מדות לא נתקדשו ורבינו ז"ל בהל' כלי המקדש פרק ראשון נראה דפסק כר"מ דמני להו מלמעלה למטה שכתב שם ושבע מדות של לח היו שם היין וחצי היין כו' א"כ היה לו לפסוק דבירוצי מדות לא נתקדשו ואיך כתב כאן דנתקדשו ואם נאמר דרבינו ז"ל פסק כאביי דאמר התם דלא פליגי ר' יהודה ור"מ בהכי אלא במלאים קמפלגי מכל מקום קשה למה פסק כר"מ לגבי ר' יהודה. ויש לומר משום דסתם מתני' דפרק שתי מדות כר"מ דמני להו מלמעלה למטה ופסק כאביי:

3. ספר איזוהו מקומן

אבי אמר דכו"ע בירוצי המדות איכא
למימר נתקדשו ואיכא למימר לא
נתקדשו:

המיוחס לרשב"א תמה איך אפשר שכו"ע
יסברו נתקדשו או לא נתקדשו, הלא למ"ד
מלאים שלא יותיר ע"כ דלא נתקדשו, ולמ"ד
שלא יחסיר בלבד ע"כ דהיתירים נתקדשו.

ותירץ דיל' דמ"ד שלא יותיר היינו לכתחילה
אבל אם הותיר נתקדשו, ומ"ד דיכול להותיר
אפשר דסבר שלא נתקדשו אלא דמ"מ אין
פוסלין ביתור זה. [ותוס' (ד"ה ומאן) רמזו לזה
בסוף דבריהם שכתבו דלמ"ד לא יותיר י"ל
דנתקדשו בירוצין דיעבר.]

4. ר' עובדיה מברטנורא מסכת מנחות פרק ט

וכי מה היה ההיין משמש - שלא היה במקדש דבר שיהיה צריך להיין שלם, שלעולם לא נצטרכו להיין אלא בשמן המשחה בימי משה ואותו שמן עדיין הוא קיים ועומד, וא"כ לא היו צריכים להיין:

5. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן ב

ובמנחות (פ"ח.) גבי היין שעשה משה לשמן המשחה דכתיב ושמן זית היין איכא למ"ד שהיה לדורות ואיכא למ"ד דלפי שעה הוא דעבדיה ואיגנו ע"ש ומכלל שהיה טעון גניזה וע"כ אותו ההיין לא היה כלי שרת גמור דליכא למימר דשמן המשחה היה צריך לקדש בכ"ש כמו קרבנות דבמה נתקדש אותו ההיין דהכלים שעשה משה רק משיחתן מקדשתן וא"כ זה ההיין שכל עצמו לא היה רק לעשות בו שמן המשחה א"כ ע"כ לא נמשח ומ"מ היה טעון גניזה ככ"ש וע"כ לענין גניזה אינו טעון משיחה דגם קדושת פה מהני להיות כ"ש וטעון גניזה: וגם מאותן הכלים הטעונים משיחה יש ללמוד דאפשר לכלים שיהיה להם כ"ש ולא יקדשו אחרים דהא מידות היבש למ"ד שנמשחו בפנים ולא נמשחו מבחוץ הבירוצין חול מנחות (דף צ.) דאין הצד החיצון שלהם מקדש ואע"ג כשנמשחה הכלי מבפנים כל הכלי נעשית כ"ש לענין כל הדינים מ"מ לענין לקדש את הקרבנות לא מהני מה שכל הכלי היא כ"ש ואינו מקדש אלא מקום המשיחה א"כ אותן הכלים שאינן מקדשות הקרבנות שלא נמשחו כלל אין ללמוד מזה שאין להם דין כ"ש לענין שאר דברים וזה שכתב רש"י ז"ל בשבועות תרתי דמשיחתן בשמן המשחה מקדשתן קדוה"ג לכ"ש ולקדש את הנכנס לתוכו והיינו דגם לקדש את הכ"ש עצמן קדוה"ג טעון משיחה הוא משום דהא בהא תליא דזה דכ"ש י"ל קדוה"ג ויש בהם מועל אחר מועל אמרינן במעילה (י"ט ע"ב) משום ק"ו אם אחרים מביאין לידי קדושה הן עצמן לא כ"ש היינו כיון שהכ"ש מקדשין אחרים קדוה"ג יש גם להם קדוה"ג וזה דוקא שייך באותן כ"ש שמקדשים אחרים והיינו אותם שנמשחו:

6. תפארת ישראל - יכין מסכת מנחות פרק ט

(טו) ורביעית שמן לנזיר. לכל החלות והרקיקין שמביא, מיהו לב' דברים אלו לא היה צריך לקדש הרביעית, דמצורע הרי אסור לכנס למקדש, וכל מעשיו היו בחוץ לשער נקנור ולא בעזרה, והנזיר לחמיו אינן מתקדשין בכלי רק בשחיתת האיל, ואפ"ה

קדשו כלי מדת הרביעית, מדהוצרכו לו גם ליקח רביעית לכל חלה וחלה של חביתי כוה"ג, ולא הוזכר דבר זה במשנה, דרבי שכתו, והזכירו ר' חייא אחר שסידר ר' כבר המשנה, וכבר היתה שגורה כך בפי תלמידי רבי:

7. שפת אמת על מנחות דף פח/א

שם במשנה רביעית מה הי' משמשת כו'. וקשה למאי דאמרי' בגמ' דעיקר קידוש כלי הי' לצורך חביתין. א"כ למה שביק מתני' עיקר השימוש דחביתין ונקט הני. ואפשר דאם לא הי' בו שימוש רק לחביתין לא הי' נעשין משל ציבור רק משל כ"ג. רק משום דנצרך גם להני שימושים הי' משל ציבור. והנה מלשון המשנה רביעית מים למצורע. משמע דצריך להיות נמדד בכלי המקדש. וכ"כ הרמב"ם (בפ"א מה' כלי המקדש) דלמצורע וסוטה נמדד המים בכלי קודש. אכן (בפי"א מה' טומאת צרעת) לא כתב מזה רק מביא כלי חרס סתם. ובה' סוטה (פ"ג) ביאר בהדיא דנמדד בכלי קודש ובמצורע סתם הדברים. וגם באמת חידוש גדול לומר דהביא מים שנמדד בכלי קודש לכל בתים שהי' בכל ערי ישראל דגם נגעי בתים צריך טהרת הצפור והמים וצ"ע:

8. ספר איזהו מקומן

אפילו מנחה של פ' עשרון נותן לה פ' לוג:
האם לרכנן כשם שמרכה בשמנה כך מרכה בלכונה:
דעת המנחת חינוך (קטו. ד.) דצריך ליתן קומץ לכונה לכל עישרון שבעולם.
ותמה עליו החזו"א (לד. ז.) מהסוגיא לעיל נב: ומהתוס' שם, וכן מהתוספתא פ"ז דאיתא בהדיא דלכונה לעולם שיעורה קומץ בין במנחה קטנה או גדולה. וכן המקדש דוד (מ. ג. ד"ה ונממנד) הקשה על המנחת חינוך הנ"ל, ועיי"ש שהרחיב בזה. [וראה בהערות מנחת מרדכי שם דגירסת המנחת הנדפס מחדש להיפך, דמביא קומץ אחד לכל המנחה].

9. ספר איזהו מקומן

שלושה ומחצה לפנורה חצי לוג לכל נר:
מדוע לא עשו כלי גדול של ג' ומחצה למדידת כל השמן יחד? :
הנה כתב השטמ"ק (ד') דכלי דשלושה ומחצה לא היה במקדש, וא"כ השתמשו בכלי רחצי לוג לכל נר וכדאיתא בגמ' ע"כ. ויש לעיין דבשלמא לרכנן לא תיקשי אמאי לא עשו כלי דג' לוגין ומחצה, די"ל כמש"כ תוס' (ד"ה סף) דרק מידה הנצרכת לכמה דברים עשו, אך לר"ש מאי שנא דעבדו לוג ומחצה לחביתין ולא עבדו ג' ומחצה למנורה.
וצ"ל כמש"כ המשל"מ [שהבאנו במשנה לעיל פז:] דבחביתין צריך לקדש כל השמן יחד משא"כ במנורה, וצ"כ. [וע"ע תוס' פט. ד"ה חצי].
ויותר נוח יהא אי נימא שבהדלקת נר אחד כבר קיים המצוה, ונמצא שעיקר ההדלקה הוא בנר הראשון - עי' בדברינו בזה במתני' לעיל כח. ד"ה שבעה קני מנורה.]

10. ספר איזהו מקומן

ברם במנחת חינוך (צח. יב.) הביא שבשו"ת הרשב"א (סי' ע"ט ש"ט) פליג וסובר שגר שכה בלילה אין חיוב להדליקו, וסוגיין מיירי בנר מערבי בלבד שצריך להיות דולק תמיד. מיהו בהערה על המנחת חינוך ציינו שהכלי חמדה וחזו"א העירו שברשב"א גם מבואר שאם כבה צריך להדליקו אלא שאין צריך דישון והטבה, ורש"י ס"ל שצריך גם הטבה. וראה עוד בדברי המנחת חינוך שם. וראה עוד בחי' מרן רי"ז הלוי (ממו"מ עמ' 80) וכן בקונטרס על יומא (עמ' 18) שביאר היטב שיטת רש"י.

ובמנחת חינוך הנ"ל כתב שרעת הרמב"ם דגר שכה אפילו כיום צריך להדליקו, אך הביא שהרבה מהראשונים נחלקו עליו, וראה באבן האול (ממו"מ ג. יג.) שהרחיב בזה.

והנה דעת הרמב"ם לכאורה דמאי דכתיב גבי מנורה 'תמיד' היינו כפשוטו, וקאי על כל הנרות ולא רק על נר מערבי - כ"כ המנחת חינוך (סוף מלוו ל"ח), וראה מה שכתבנו בענין זה לעיל פו: בגמ' ד"ה זה נר מערבי.

11. ספר איזהו מקומן

כיצד עושה מטיבה ונותן בה שמן ומדליקה:

א] קושיא לשיטת הרמב"ם שהדלקת הנרות היינו הטבתן:

הנה שיטת הרמב"ם (ממו"מ ג. יג.) דמצות הדלקת הנרות היא הטבתן, והרשב"א בתשובה ש"ט האריך להקשות עליו, וכן הקשה מדהכא דמשמע דהדלקה לחוד והטבה לחוד. וכתב הלח"מ דיש לדחוק דתנא והדר מפרש וכיצד היה הטבה - שנותן בה שמן ומדליקה.

12. שפת אמת על מנחות דף פח/ב

שם בגמ' נר שכבתה מדשן הפתילה כו'. מכאן קשיא על מ"ש הב"י בריש ה' חנוכה דבכל יום נשאר השמן שבנרות מלאין. דהא הכא מוכח דבכה"ג צריכין להסיר השמן וליתן שמן אחר. וע"כ דבהפך ה"ל הנס לא בהנרות. אך באמת י"ל דדוקא נר שכבתה מדשן השמן אבל כשהי' דולק ה"ל נשאר דולק כך כל השמונה ימים. וכ"כ בס' זית רענן על הילקוט (פ' בהעלותך) דכשהי' דולק אסור ה"ל לכבות. מיהו לקמן (פ"ט.) גבי מלמטה למעלה שיערו כ' רש"י דהנשאר היו משליכין לחוץ משמע דרשאין לכבותה וצ"ע:

13. שפת אמת על מנחות דף פח/ב

שם בגמ' סד"א כיון דאשחורי משחר התורה חסה על ממונן של ישראל. משמע מכאן דכשהי' משחיר הרבה צריכין לעשות מנורה חדשה דאלת"ה מאי חסרון איכא וצ"ע:

14. ספר בניהו בן יהוידע על מנחות דף פח/ב

מנורה באה מן הככר ואין מלקחיה ומחתותיה באין מן הככר. נ"ל בס"ד טעם לזה דידוע שהמנורה רומזת לתורה, אבל מלקחיה ומחתותיה שהם שמשים שלה רומזים לחכמות הנדסה ותשבורת וניגון ורפואה וכתובה וכיוצא, שכל אלו הם שמשים של התורה. והטעם שהמנורה באה מן הככר פרשתי בס"ד לרמזו שהמזון שנקרא ככר אין זוכין בו ישראל

בעולם הזה אלא בזכות התורה שנקראת בשם להם, דכתיב ומשלי ט' ה' לכו לחמו בלחמי, ולזה אמר התנא [אבות פ"ג] אם אין קמח אין תורה, ר"ל אם לא יאכל אין לו כח ללמוד תורה, אך זכיינו בקמח לא באה אלא בשביל התורה דאם אין תורה אין קמח, לכן המנורה הרומזת לתורה באה מן הככר לרמוז שזוכין בככר שהוא המזון בזכות התורה, אבל מלקחיה ומחתותיה שהם רומזין לשאר חכמות אין באין מן הככר, לרמוז שאם לא למד אלא רק שאר חכמות בלבד אין לו זכיה בככר שהוא המזון:

15. שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - קונטרס אחרון סימן ז

ומה שתמהת שבקצת מקומות אמרו אין עניות במקום עשירות ובקצת מקומות אמרו התורה חסה על ממונם של ישראל והראית דרכי הבקיאות בכל מקומות שהוזכר מהם דבר מזה. דע לך שמה שהוא מוכרח בכלי שרת אמרינן בי' אין עניות במקום עשירות. (אמר המחבר תורת אמת היתה בפיהו וכן משמע בתוספת במסכת שבועות דף י"א ע"א בד"ה מכל עייש"ה ועיין במשנה למלך שהבאתי אות ב'. אמנם משמעות רש"י במס' ר"ה דף כ"ו ע"ב בד"ה פיו מצופה זהב לפי הבנת בעל שמות בארץ ושם משמע בכל כלי מקדש אמרינן אין עניות וכו' אפילו אינו מוכרח בכלי שרת עיין שם ודו"ק) וגם דע כי כסף לא מקרי עניות (א"ה עי' אות יו"ד עשיתי לי רב וקניתי לי חבר) אפילו בכלי שרת אמרינן בי' התורה חסה ועושין אותו של כסף במקום שאין גזירת הכתוב לעשות של זהב ולכן פסק הרמב"ם ז"ל בגדי כהונה שנעשו צואין אין מכבסין אותן אבל קלפי של עץ היתה משום התורה חסה לפי שהיתה של חול ולא שייך אין עניות (אמר המחבר היא גופא קשיא לעבדיה של זהב וליקדשיה כי כבוד המצוה בשל הקדש כמ"ש בפנים אות ה') ולחם הפנים קונים אותן חטים במסכת מנחות דף ע"ו ע"ב משום התורה חסה התם בשעת שקונין אין כאן קדושת הגוף רק קדושת דמים וכשמתקדשת קדושת הגוף כבר היא סולת ובכל יום היה חותה בשל כסף דמפורש במס' יומא דף מ"ד ע"ב התורה חסה וכו' היינו משום דשל כסף לא מקרי עניות (וגם הצוצרות אינן כלי שרת) וכן במס' ר"ה הצוצרות של כסף משום התורה חסה גם משום דשל כסף לא מקרי עניות וגם הצוצרות אינן כלי שרת וכלי שרת שנקבו אין מתקנין אותן במסכת זבחים דף פ"ה ע"ב היינו שהוא כלי שרת ואמרינן אין עניות כו' **ופי נרות של זהב טהור אף ששייך התורה חסה היינו משום שהוא גזירת הכתוב זהב טהור ולא כמו שחשבת אתה משום אין עניות** (א"ה דוק בלשוני אות ד' אני אמרתי טעמא דקרא) דהא היו יכולין לעשות של כסף ועוד אפשר בענין זה שכל המנורה של זהב טהור ופיות הנרות יעשו של כסף משום דמשחרי בזה אפשר אפילו בשל כסף שייך אין עניות כיון שגוף הכלי של זהב והמנורה היא כלי שרת וכתית למאור ולא כתית למנחות שאמרו במסכת מנחות דף פ"ו ע"ב שהתורה חסה על ממונן ש"י היינו טעמא שלחלק בין מנחות יחיד למנחות ציבור לא אפשר שזה קדש קדשים כמו זה ואם היה צריך כתית למנחות היה הפסד ליחידים המביאים מנחות וביחיד לא שייך אין עניות במקום עשירות ובשיעור חצי לוג למנורה במס' מנחות דף פ"ט ע"א שנחלקו אם ממטה למעלה שיערו/שיעורו/ (שאינן בו) משום התורה חסה כו' וחד אמר ממעלה למטה שיעורו שאין עניות במק"ע = במקום עשירות =. גלע"ד דמ"ד ממטה למעלה שיעורו באמת שיעורו בשמן של חול עיי"ש בתוס' ד"ה אין עניות כו' וכעת לרוב הטרדה אקצר. דברי רבך אוהבך הדורש שלומך וחפץ בטובתך. הק' יחזקאל סג"ל לאנדא.

